

Minnetale over Ivar Asheim

Holdt på møte
18. november 2021

Av Torleiv Austad

Ivar Asheim ble født 5. august 1927 og døde 11. desember 2020. Han vokste opp på Valdres Folkehøyskole på Leira. Hans far – Nils Asheim – var skolens eier og styrer. Oppvekstmiljøet der hadde tydelige innslag av folkeopplysning, grundtvigianisme og vekkelseskristendom i en lokalkirkelig og kulturåpen ramme. Dette miljøet vekket tidlig interessen for kirke, teologi og pedagogikk hos Ivar. Fra sitt hjemsted hadde han også med seg bærende kulturimpulser fra bygde-Norge. Inntrykkene fra oppveksten formet hans personlighet og bidro til valg av studium, yrke og forskningsfelt.

Etter examen artium på Voss Landsgymnas i 1946 tok Asheim fatt på studiet ved Det teologiske Menighetsfakultet (MF). Han avla embetseksamen i 1952 og praktisk-teologisk eksamen året etter. Allerede i studietiden kom han i kontakt med det fremvoksende religionspedagogiske miljøet rundt det nyopprettede Institutt for Kristen Oppseding (nå: IKO – Kirkelig pedagogisk senter). Her var en særlig opptatt av å fornye kristendomsfaget i skolen, kristne tradisjoner i hjemmene og menighetenes ansvar for undervisning i kristen tro og kristent liv. Instituttets leder, Bjarne Hareide, så potensialet hos Asheim, og rådet ham etter avsluttet grunnutdanning til å arbeide videre med forholdet mellom teologi og pedagogikk.

Asheims aktive nærvær i IKO-miljøet førte til at han fant sin gode og dyktige kone der, Tora Råstad (f. 1927). Tora og Ivar giftet seg i 1957. De fikk to barn: Nils Henrik (f. 1960) og Håkon (f. 1962).

Med stipendium fra Kirkenes Verdensråd (KV) tilbrakte Asheim studieåret 1953–54 i Tyskland og orienterte seg i retning av religionspedagogikk. På 1950-tallet hadde den pedagogiske kommisjon i Det Lutherske Verdensforbund (med sete i Genève) et studieprosjekt om kristen oppdragelse. Asheim tok på seg oppgaven å bearbeide studiematerialet fra ulike kirker og kulturer med tanke på utgivelse. Han satte sitt preg både på form og på innhold. Det ble en studiebok, som i norsk utgave har tittelen *Familiens ansvar for den kristne oppdragelse* (1957). Her hjemme ble boken tatt i bruk i den praktisk-teologiske utdanning som kreves for å bli prest i Den norske kirke.

Som forskningsstipendiat i årene 1954–1960 tok Asheim fatt på et større arbeid om forholdet mellom teologi og pedagogikk hos Martin Luther. I disse årene oppholdt han seg mye i utlandet – mest i Tyskland. Han fikk kyndige råd av Luther-forskerne Gustaf Wingren i Lund, Ernst Wolf i Göttingen og Hanns Rückert i Tübingen. Forskningsprosjektet resulterte i en avhandling – *Glaube und Erziehung bei Luther. Ein Beitrag zur Geschichte des Verhältnisses von Theologie und Pädagogik* (1961). For dette arbeidet fikk Asheim den teologiske doktorgrad ved Universitetet i Oslo i 1962. Ved disputasen ble han rost for å ha gjort et dyptpløyende pionérarbeid. Det høstet stor anerkjennelse blant fremtredende Luther-forskere internasjonalt. Fremdeles – 60 år etter at avhandlingen kom ut – omtales den som et standardverk innen sitt område.

Etter et par år som adjunktstipendiat (1960–62) ble Asheim i 1963 dosent i religionspedagogikk ved MF. Med permisjon fra denne stillingen var han i årene 1965–70 direktør for den teologiske avdeling i Det Lutherske Verdensforbund med bopel i Genève. Her gikk han inn i den aktuelle internasjonale etiske debatt og ledet studiearbeidet som førte fram til boken *Humanität und Herrschaft Christi* (1969). Da han i 1970 vendte tilbake til Norge, ble han professor i religionspedagogikk. Etter hvert underviste han også i etikk – et fagfelt som i teologistudiet har flere prinsipielle likhetspunkter med religionspedagogikk. I 1979 overtok Asheim et professorat i systematisk teologi med særlig plikt til å undervise i etikk. Denne stillingen hadde han til 1994. I årene 1994–97 mottok han seniorforskningsstipend fra Norges forskningsråd.

Gjennom undervisning, flere bøker og en rekke artikler la Asheim grunnlaget for religionspedagogikk som ny teologisk disiplin i høyere utdanning

i Norge. Hvordan han så for seg dette faget, fremgår av hans bøker *Orientering i religionspedagogikken* (1970), *Religionspedagogikk. En innføring* (1976) og *Tro – dannelse – oppdragelse. Religionspedagogiske emner og grunnbegreper* (1977). Asheims innføring i religionspedagogikk fra 1976, som den gang var et nybrottsarbeid, ble noen år senere bearbeidet i samarbeid med Sverre Dag Mogstad og kom ut under tittelen *Religionspedagogikk. Tolkning, undervisning, oppdragelse* (1987) med Asheim og Mogstad som forfattere.

I lys av den lutherske skjelning mellom lov og evangelium så Asheim oppdragelsen som en 'verdslig' oppgave under fornuften, samtidig som han betonte at det bare er evangeliet som gjør mennesket til et Guds barn og setter det fri. Han utformet en religionspedagogikk med betydelig vekt på kultur og livserfaring, og understreket at dannelse er avgjørende for å kunne dømme innsiktsfullt og klokt i livets forskjellige utfordringer. Med dette brede opplegget distanserte Asheim seg fra pietismens oppdragsideal, som for en stor del var formet i lys av den enkeltes åndelige gjennombrudd. Han var også i opposisjon til en strengt konfesjonell profilering av religionspedagogikken, som han mente stod i fare for å bli sittende fast i de evangelisk-lutherske bekjennelsesskrifter fra 1500-tallet. For Asheim var det viktig at religionspedagogikken var nåtidsorientert. Ofte fremhevet han barnet som forbilde for den voksne både i forholdet til Gud og i forholdet til nesten.

Asheims undervisning, veiledning og forskning i etikk utløste en betydelig oppblomstring av etikkfaget på MF fra 1970-årene av og i enkelte andre miljøer som arbeidet faglig med etikk. Han ga ut et par bøker om grunnlagsetikk: *Øyet og horisonten. Grunnproblemer i aktuell etikkdebatt* (1991) og *Mer enn normer. Grunnlagsetikk* (1994). I tillegg publiserte han en rekke fagartikler om ulike emner innen områdeetikken, som befatter seg med konkrete og aktuelle etiske spørsmål i samtiden. I tråd med tradisjonen fra sin forgjenger som professor i etikk ved MF, John Nome, hevdet Asheim at det ikke finnes noen etikk uten visse trosmessige forutsetninger, enten disse nå er av religiøs eller ikke-religiøs art (Asheim 1991: 74).

I sin gjennomtenkning av teologisk etikk var Asheim særlig opptatt av forholdet mellom bibelbruk og virkelighetsforståelse. Gang på gang understreket han at vi ikke kjenner vår egen kultur om vi ikke kjenner Bibelen, og at vi ikke forstår allmenn-moralen i vårt samfunn uten et minstemål av fortrolighet med bibeltekster. Derfor fremhevet han at det i teologisk etikk gjelder å kombinere reflektert bibelhistorisk innsikt og relevant allmenn kunnskap fra vår tid. Asheim definerte teologisk etikk som virkelighetstolk-

ning i bibelsk lys. Denne form for etikk skulle imidlertid gis «en allmenn utforming», og han henviste til at Bibelen er «vårt mest sentrale kulturdokument» (Asheim 1994, *Mer enn normer*: 19). Asheim ville ikke at kristendommen skulle ta sikte på å kontrollere kulturen, men ønsket at Bibelen skulle gis plass i samfunnslivet som en skapende kraft i menneskelig tenkning og livsutfoldelse (Asheim 1994, «Kultur»: 133).

I det året Asheim fylte 70 år, ga han ut boken *Hva betyr holdninger? Studier i dydsetikk* (1997). Her gjør han bruk av sin forskningsbaserte innsikt både i religionspedagogikk og i etikk med særlig vekt på diskusjonen om normative teorier. Det han vil med boken, er å bidra til avklaring og fordypning av moraldebattens ofte uklare og lite veloverveide etiske språkbruk og argumentasjonsformer «ved å reformulere dydsetikk som fellesskapsforankret holdningsetikk» (Asheim 1997: 9). Han sikter inn mot etisk teori-dannelse og vil bygge bro mellom teori og praksis. Uten å redusere betydningen av kunnskapsformidling peker han på at spørsmålet om holdninger også innebærer kritikk av en ensidig teoretisk-intellektuell beskjeftigelse med etikk. Det gjelder å utvikle positive holdninger som tjener medmennesket og hegner om fellesskap med ansvarlig frihet.

I flere av sine bøker og artikler retter Asheim oppmerksomheten mot det estetiske. Hans anliggende er at sannhet, godhet og skjønnhet ikke er «abstrakte størrelser på en fjern platonsk idéhimmel, men praktiske, hverdagslige livsnødvendigheter, som trenger å utmyntes i holdninger» (Asheim 2002: 206).

Asheim var en dyktig foreleser. Studenter og doktorander opplevde ham også som en meget kunnskapsrik og inspirerende veileder. Han stilte imidlertid strenge krav til dem han veiledet – ikke minst til sine doktorander. De som evnet å dra full nytte av hans faglige råd, leverte som regel gode arbeider.

Etter sine mange opphold i utlandet på 1950- og 1960-tallet lå det nær for Asheim som kirkelig engasjert teolog å engasjere seg i økumenikken i håp om å nå lenger i arbeidet for enhet i den verdensvide kirke. Ofte pekte han på at den evangelisk-lutherske kirke har en åpen økumenisk tilnærming til andre kirke- og trossamfunn, og han la opp til samlinger og samtaler om det sentrale i kristendommen. I årene 1976–1983 var han medlem av *Standing Commission* i *Faith and Order* i Kirkenes Verdensråd. I dette forum deltok han aktivt i prosessen som førte fram til ett av de mest betydningsfulle og leste læremessige dokumenter i økumenikkens historie. Det handler om dåp, nattverd og embete. Dokumentet går under navnet Lima-dokumentet (1982). I den norske oversettelsen – *Dåp, nattverd og embete* (1983) – har Asheim skrevet et forord. Her understreker han at det er ved å søke innover

mot sentrum i den kristne tro at en oppdager «et felles grunnlag som bærer tvers over gjerdene» (s. 5).

Også her hjemme tok Asheim på seg økumeniske verv. Han var leder av Norsk Teologisk Nemnd 1972–76 og medlem av Mellomkirkelig Råd 1973–82. I 1979 ble det opprettet en katolsk-luthersk samtalegruppe, hvor han var en av lederne.

Asheims forskning, undervisning og veiledning i religionspedagogikk og etikk var både en akademisk og en kirkelig tjeneste. Han lot aldri sin forskning styres ureflektert av forutinntatte kirkelige tradisjoner og posisjoner. Når han ikke ble ordinert til prest før i 1977, skyldtes det at ordinasjonen tradisjonelt forutsatte at en skulle gjøre tjeneste i en kirkelig stilling. Men utover på 1970-tallet ble det åpnet for å gi ordinasjonstillatelse til lærere ved de teologiske fakulteter som ellers oppfylte de formelle krav til ordinasjon. Helt uavhengig av sin ordinasjon ble Asheim ofte brukt som utreder og rådgiver i krevende lærespørsmål i kirken. Etter anmodning fra biskopene i Den norske kirke skrev han en liten, men innholdsrik bok som heter *Embetsplikt og lojalitet. Betenkning avgitt til Bispemøtet våren 1980* (1980). Asheim var leder av Den norske kirkes læreutvalg, som i årene 1981–85 drøftet spørsmålet om hvordan kirken ut fra sitt læregrunnlag skulle bedømme og behandle dyptgripende kontroverser i sentrale lærespørsmål. Arbeidet resulterte i utredningen *Den norske kirke og læren. Fremgangsmåten ved behandling av teologiske lærespørsmål i Den norske kirke* (NOU 1985:21). Utredningen lå til grunn for opprettelsen av Den norske kirkes lærenemnd i 1988. Asheim var nemndas første leder. Nemnda ble nedlagt av Kirkemøtet i 2016.

Som teologisk og kirkelig rådgiver for Kirkedepartementet ble de teologiske fakulteter i en rekke stridsspørsmål bedt om å avgi læremessige uttalelser. I de mange årene Asheim var ansatt på MF, ble han ofte bedt om å lede fakultetets arbeid med slike uttalelser. I interne samtaler og debatter på fakultetet, betydde hans votum mye. Det var ikke minst han som avslørte uholdbar argumentasjon som tradisjonelt har blitt brukt mot presteordinasjon av kvinner. Han viste respekt for sine kollegers fagfelt og kompetanse, selv om han med sin allsidige innsikt enkelte ganger kunne ha lyst til å komme med en og annen kommentar til dem som arbeidet innen andre teologiske fag eller disipliner. Som dekan i to perioder var han en god, ryddig og klok leder. I alt han gjorde, viste han orden og disiplin. Hadde han for eksempel tatt en bok ut av egen bokhylle, var han påpasselig med å sette den tilbake straks etter bruk. Med smil om munnen kunne han si at fordelene med å bo forskjellige steder – hjemme og i utlandet – var at det gjerne ble et lite bokbål hver gang han flyttet. Han evnet å kaste det som ikke var så viktig.

Ivar Asheim ble innvalgt som medlem i Det Norske Videnskaps-Akademi i 1980 og i Det Kongelige Norske Videnskabers Selskab i 1995.

Han regnes som en av de aller dyktigste norske teologer i annen halvdel av det 20. århundre. Internasjonalt er han først og fremst kjent som en grundig og klarttenkende Luther-forsker i spørsmålet om forståelsen av forholdet mellom teologi og pedagogikk. I Norge og i øvrige nordiske land fikk han særlig betydning som pionér for etableringen av religionspedagogikk som fag i høyere utdanning. I sin forskning og undervisning i etikk fornyet han interessen for grunnlagsetikken og holdningsetikken. Han bidro også konstruktivt til analysen og vurderingen av enkelte aktuelle utfordringer innen områdeetikken. Både i norsk kirkeliv og i internasjonale fora lyttet folk når han talte og skrev. Blant kolleger nøt han stor respekt for sin kunnskap, analytiske evne, saklighet og vennlighet.

Jeg lyser fred over Ivar Asheims minne

Litteraturliste

- Asheim, Ivar (red.) 1957. *Familiens ansvar for den kristne oppdragelse. Studiebok*. Utgitt av Det Lutherske Verdensforbund, Genève.
- Asheim, Ivar 1961. *Glaube und Erziehung bei Luther. Ein Beitrag zur Geschichte des Verhältnisses von Theologie und Pädagogik*. Heidelberg, Quelle & Meyer. (Pädagogische Forschungen. Veröffentlichungen des Comenius-Instituts 17.)
- Asheim, Ivar (red.) 1970. *Humanität und Herrschaft Christi. Zur ethischen Orientierung heute*. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht. (Foreligger også i svensk og engelsk oversettelse.)
- Asheim, Ivar 1970. *Orientering i religionspedagogikken*. Oslo, Institutt for kristen oppseding. IKO's læremidler A/S.
- Asheim, Ivar 1976. *Religionspedagogikk. En innføring*. Oslo – Bergen – Tromsø, Universitetsforlaget.
- Asheim, Ivar 1976. «Erfaring. Bemerkninger til et forsømt tema». 'Med kall fra Gud og kirken'. Red. Ingemann Ellingsen. Oslo, Luther Forlag, s. 9–37.
- Asheim, Ivar 1977. *Tro – dannelse – oppdragelse. Religionspedagogiske emner og grunnbegreper*. Oslo, Skrivestua Menighetsfakultetet.
- Asheim, Ivar 1980. *Embetsplikt og lojalitet. Betenkning avgitt til Bispemøtet våren 1980, med Bispemøtets vedtak*. Oslo, Land og Kirke / Gyldendal Norsk Forlag.

- Asheim, Ivar og Sverre Dag Mogstad 1987. *Religionspedagogikk. Tolkning, undervisning, oppdragelse*. Oslo, Universitetsforlaget.
- Asheim, Ivar 1989. «'Det politiske i politikken'. Aktuell kommentar til et tema fra kirkekampen». *Det levende Ordet. Festskrift til professor, dr. theol. Åge Holter på hans syttiårsdag 19. januar 1989*. Red. Ivar Asheim, Edvin Larsson, Bernt T. Oftestad, Magne Sæbø. Oslo, Universitetsforlaget, s. 119–138.
- Asheim, Ivar 1991. *Øyet og horisonten. Grunnproblemer i aktuell etikk-debatt*. Oslo, Universitetsforlaget.
- Asheim, Ivar 1994. *Mer enn normer. Grunnlagsetikk*. Oslo, Universitetsforlaget.
- Asheim, Ivar 1994. «Kultur». *Utfordringer og ansvar. Områdeetikk*. Red. Svein Olaf Thorbjørnsen. Oslo, Universitetsforlaget, s.115–144.
- Asheim, Ivar 1997. *Hva betyr holdninger? Studier i dydsetikk*. Oslo, Tano Aschehoug.
- Asheim, Ivar 2002. «Det gode, det sanne og det skjønne». *Teologi for kirken. Festskrift til professor dr.theol. Torleiv Austad på 65-årsdagen*. Red. Jan-Olav Henriksen, Gunnar Heiene og Svein Olaf Thorbjørnsen. Oslo, Verbum, s. 191–209.
- Den norske kirke og læren. Fremgangsmåten ved behandling av teologiske lærespørsmål i Den norske kirke*, NOU 1985:21.
- Dåp, nattverd og embete. Limadokumentet med forord av Ivar Asheim* 1983. Oslo, Verbum.